

EL CINEMA AMATEUR AL PRAT DE LLOBREGAT
Margarida Gómez Inglada – Arxivera Municipal del Prat

El moviment cineista amateur pratenc constitueix una de les experiències culturals més interessants de la història pratenc més recent. Al mateix temps, cal destacar l'alt nivell assolit per alguns dels nostres cineistes, que situen el moviment amateur pratenc en un alt nivell en el conjunt del cinema realitzat per no-professionals a Catalunya.

L'arxiu municipal ha treballat, durant els dos darrers anys, en la recuperació del material filmat pels autors locals, atenent el seu interès històric i artístic.

El treball previ consistí en la localització dels autors. La feina no era fàcil, donat que només disposàvem de la informació extreta dels periòdics locals i dels programes elaborats pels mateixos amateurs, amb motiu dels actes que organitzaven. En aquesta fase inicial va ser fonamental la col·laboració de Jordi Bringué i Fermí Marimón, que van acollir amb entusiasme el nostre projecte.

La fase següent consistí en la selecció de pel·lícules que ens van facilitar els autors, descartant totes aquelles que no tenien cap altre interès que l'estrictament familiar.

La quasi totalitat dels autors només ens cedia el material per a realitzar-ne còpies. Tots els que treballem en qüestions de patrimoni coneixem les grans dificultats que plantegen les donacions o cessions. El cas del cinema amateur no és diferent, però és més greu que d'altres, donada la fragilitat de les pel·lícules, que requereixen tractaments adequats de conservació, i que la majoria d'amateurs no els han donat, amb el greu risc d'un irremeiable deteriorament. Moltes pel·lícules s'han perdut també en morir els seus autors, per canvi de domicili, etc. Moltes vegades tenim la sensació, no del tot equivocada, que algunes persones només valoren el que tenen quan algú altre, especialment si és una administració, s'interessa per allò que tenen.

L'arxiu municipal del Prat no disposa dels mitjans tècnics adequats per a la conservació, la restauració i el visionat de les pel·lícules en la seva varietat de formats.

Per això vàrem procedir a copiar totes les pel·lícules en format de vídeo. De cada pel·lícula, donada la fragilitat d'aquest suport, s'ha fet una còpia en u-màtic i dues còpies en sistema VHS; una per a l'autor i l'altra es dipositava a l'arxiu perquè el públic el pogués visionar (condicions, aquestes, acceptades prèviament per tots els autors). Bona part d'aquesta feina s'ha dut a terme en col·laboració amb l'Arxiu d'Àudio-visuals de la Generalitat de Catalunya (Filmoteca).

Un segon pas va consistir en l'elaboració d'unes fitxes que contenen les dades tècniques i el resum argumental de cadascuna de les pel·lícules. Aquesta tasca ha resultat força difícil, donada l'escassetat d'informació sobre la majoria de les pel·lícules. Bona part de les cintes visionades no porten crèdits, o aquests són molt limitats. Sovint l'única dada de què disposàvem era la participació en algun concurs local, que ens permetia una datació aproximada. Per aquest motiu hem hagut de recórrer a la documentació personal o a la memòria dels autors. Finalment, les fitxes han estat revisades, sempre que ha estat possible, per l'autor de cada pel·lícula, per tal de garantir al màxim la fiabilitat de les dades. Aquesta manca d'informació és deguda a la poca importància que els autors donaven a les seves obres més enllà de l'entreteniment personal.

Acabat aquest procés, gairebé 200 pel·lícules de 38 autors, copiades en vídeo, s'han integrat a l'arxiu municipal.

Com a complement del treball, l'Ajuntament del Prat ha editat el llibre *El cinema amateur al Prat*, que ha comptat amb la col·laboració de Miquel Porter i Moix, Josep M. Caparrós i Lera, i Anton Giménez i Riba com a especialistes, i amb Jordi Bringué, Fermí Marimón i Pau Giralt com a autors. Aquest llibre s'ha posat a la venda juntament amb una còpia en vídeo de la pel·lícula *Prat documental*, de Jordi Bringué.

Finalment es van organitzar tres sessions de cine-fòrum, amb la projecció d'algunes de les millors pel·lícules amateurs pratenques, seguides d'una taula rodona amb autors, actors i especialistes.

Les pàgines següents són, després d'unes consideracions generals, un breu esbós del que va ser el moviment amateur al Prat.

El cinema amateur

El cinema, qualificat com l'art del segle XX, ofereix moltes possibilitats d'anàlisi més enllà de les estrictament artístiques, i en els darrers anys comença a ser valorada la seva aportació com a font auxiliar en la investigació històrica i sociològica.

El cinema és, volgut o de manera inconscient, el testimoni de la societat que l'ha creat. La ideologia, les mentalitats, els costums, les modes, etc., hi són presents, tant en els films de ficció, encara que tractin èpoques passades, com en els documentals.

El cinema amateur, que va adquirir un gran desenvolupament a finals dels anys seixanta i durant la dècada dels setanta en els nuclis urbans propers a les grans ciutats, ens il·lustra un moment de transformacions radicals en aquestes àrees metropolitanes que molt esporàdicament criden l'atenció del cinema professional. Els personatges, els arguments, les localitzacions, etc., dels cineastes amateurs són el millor exemple d'aquests canvis.

La gran tasca, que encara s'ha de fer, passa per la recuperació i la selecció de tot aquest material, la major part inèdit, i que en el millor dels casos està desat en algun calaix dels seus autors.

L'oblit, el deteriorament i la destrucció són la gran amenaça d'aquestes mostres de la nostra història col·lectiva més recent.

El cinema amateur, sovint menystingut, es pot considerar com l'expressió més pura del cinema. El cinema professional requereix uns elements tècnics complexos i un elevat cost econòmic, i està condicionat, en darrera instància, per l'èxit comercial. Per contra, el cineasta amateur realitza la seva obra amb les úniques limitacions dels mitjans tècnics que faci servir.

El cineasta amateur, amb molt pocs recursos i aparells senzills, filma allò que veu o allò que li interessa. De vegades amb un guió previ, i d'altres guiant-se només per la intuïció, surt al carrer i comença a rodar.

L'amateur acostuma a ser autodidacte, sense excessius coneixements previs del mitjà, i es forma a mesura que la seva afecció li va plantejant noves necessitats.

Es freqüent que l'amateur procedeixi del camp de la fotografia. D'altres vegades es tracta de simples afeccionats al cinema que, moguts per la seva inquietud personal, decideixen provar sort en la realització de les seves pròpies pel·lícules.

La qualitat de les pel·lícules amateurs vindrà donada per l'esforç i la intuïció dels seus autors, sense esperar cap altra recompensa que la satisfacció personal i, algunes vegades, el reconeixement públic, mitjançant la projecció en els diferents concursos amateurs o en sessions de cine-club.

En alguns casos, el camp amateur ha servit de formació i de plataforma a alguns cineastes per fer el salt al professionalisme, però aquests casos són l'excepció dintre del moviment amateur, que no busca altra cosa que satisfer unes inquietuds personals.

Les pel·lícules amateurs

Hem parlat de les limitacions en els mitjans emprats pels amateurs. Aquesta, que és la seva servitud més important, i és també la que ha donat més bons fruits en l'amateurisme, en forçar els autors a fer arribar l'enginy on no arribava la tècnica.

El cinema amateur utilitza molt esporàdicament el sistema estàndard professional de 35 mm, excessivament costós. Els primers amateurs adopten el format de 9,5 mm, patentat per la companyia francesa Pathé l'any 1923. Aquesta pel·lícula té com a característica més destacada que les perforacions estan situades al mig de la cinta. Els problemes tècnics que això comporta, juntament amb les guerres comercials, provocarà la lenta desaparició d'aquest sistema (tot i que encara avui es continuen fent trobades entre estusiastes del 9,5). Els cineistes més inquiets optaran llavors, malgrat el cost més elevat, pel 16 mm, que ja havia estat creat per Kodak l'any 1923. Aquest sistema és emprat, també, pel cinema professional, especialment en el camp dels documentals i reportatges.

La revolució en el cinema amateur vindrà donada per la difusió dels 8 mm (patentat per Kodak el 1933) i, sobretot, per la invenció del super 8 (Kodak) i el single 8 (Fuji) l'any 1965, tots ells sistemes barats i de fàcil ús.

A començament dels vuitanta, la popularització del vídeo domèstic arracona els rotlles de pel·lícules, i és un dels responsables directes de la desaparició del cinema amateur com a fenomen cultural.

Durant anys, les pel·lícules amateurs no tindran so a causa de les dificultats que planteja la seva incorporació. Les projeccions s'acompanyaven habitualment de música enregistrada en discos. Unes marques fetes als solcs i una llista amb indicació dels moments en què s'havien de fer els canvis, arribaven a suplir la banda sonora tot i que, sovint, la sincronia so-imatge no era perfecta. Si el cineista hi volia incloure veu en off, només havia d'agafar un micròfon en els moments indicats.

La incorporació de la pista magnètica va eliminar tot aquest complex muntatge, en incorporar directament la música i la resta d'elements sonors a la pel·lícula.

El diàleg presenta molts més problemes, i la major part dels amateurs continuaran preferint únicament la música com a complement de la imatge, l'element més important de les pel·lícules no professionals.

Pel que fa a la temàtica de les pel·lícules, des dels inicis, especialment per la necessitat d'establir categories en els concursos, es van delimitar tres gèneres: documental, argument i fantasia.

Tot i que facilitaven la tasca dels jurats dels concursos, les categories preestablertes podien arribar a limitar la creativitat dels autors, i resultaven poc flexibles a l'hora de classificar pel·lícules que es movien en diferents camps.

Dintre del grup del documental, es poden establir tres subcategories. La primera correspon a les excursions i viatges, una de les més perilloses i la més temuda pel públic si l'autor es deixa portar a fer el retrat de família o la postal publicitària. Aquest subgrup, però, pot arribar a assolir nivells de qualitat molt dignes, si es treballa correctament partint d'una idea i una planificació prèvies.

El segon subgrup el formen els reportatges d'actes, festes, etc., que s'han de filmar en el moment en què es produeixen sense possibilitat de repetició.

Finalment, el documental estricte, que s'ha realitzat amb un guió previ, una selecció d'imatges, etc.

Les pel·lícules d'argument en el camp amateur es caracteritzen, en general, per: accions simples, pocs personatges, breus períodes de temps, localitzacions senzilles, etc.

El grup de fantasia és el més complex a l'hora de fer-ne una definició. Inclou les pel·lícules que no pretenen explicar una història, com ho fan els films d'argument, ni volen documentar-nos sobre un tema. En aquest apartat tindrien un espai destacat els films d'animació, tot i que en funció de com estiguin desenvolupats o del que volen explicar, podrien ser inclosos en qualsevol dels altres gèneres.

El cinema amateur al Prat

El Prat va arribar a disposar de quatre sales dedicades al cinema, que funcionaven alhora: l'Artesà (fins al 1987), el Moderno (fins al 1985), el Monmari (fins al 1980) i el Capri, inaugurat el 1967, l'únic que encara funciona avui.

A l'empara d'aquestes sales, que oferien sessions dobles els caps de setmana i alguns dies feiners, van néixer moltes vocacions que després es concretarien en l'èxit del cinema amateur. Molts dels pioners van ser homes vinculats a aquestes sales com a exhibidors, projeccionistes, etc.

El moviment amateur al Prat s'inicia molt més tard que en altres ciutats: no hi ha cap activitat en el període republicà, i l'única mostra aïllada que conservem són unes pel·lícules filmades a mitjan dels anys quaranta sobre les activitats del col·legi de les germanes Carmelites.

El sorgiment de l'amateurisme al Prat coincideix amb la reorganització del moviment amateur català, un cop superades les dificultats inicials de la postguerra.

Els cineistes pratencs no formen un grup unitari, pel que fa a procedència social, origen o edats. El període d'activitat amateur (1949-1986) és prou ampli perquè pugui abastar grups generacionals diversos.

El moviment amateur pratenc no serà una activitat elitista, com succeeix en altres ciutats, especialment en la seva primera etapa, a causa de l'alt cost del material cinematogràfic, ja que el seu moment de màxima difusió coincideix amb la introducció d'aparells assequibles.

Els cineistes pratencs, seguint la tònica general, són autodidactes, amb coneixements previs del medi escassos o nuls (aquí no es dona, com en d'altres llocs, l'experiència prèvia en el món de la fotografia). Tots ells, amb algunes excepcions notables, que aconsegueixen unes magnífiques primeres obres, s'aniran formant i aniran millorant la seva tècnica a un ritme proporcional al dels metres filmats.

Els amateurs locals no s'especialitzaran en un únic gènere sinó que, gairebé tots, faran intents en diversos camps. Hi ha, però, una predilecció per les diferents variants del gènere documental més senzill, en aparença, que pel gènere argumental, que requereix guions més treballats, desenvolupament d'accions, participació d'actors, etc.

El moviment amateur a partir de la seva pròpia evolució s'ha d'estudiar en tres etapes, que tenen, cadascuna d'elles, característiques ben definides.

Els orígens

Aquesta primera etapa del cinema amateur pratenc la podríem datar cronològicament entre l'any 1949, quan es constitueix la Secció de Cinema amateur de la Cervantes, i el 1971, quan s'organitza el primer concurs local de cinema amateur al Prat.

L'Asociación Artístico Literaria Cervantes, fundada l'any 1948, va ser durant anys la impulsora de la vida cultural local i el lloc de trobada de pratencs d'ideologia molt diversa.

Per tal de donar a conèixer el cinema amateur, l'octubre de 1949 Jordi Bringué va organitzar una sessió amb la projecció de diverses pel·lícules de reconegut prestigi. Aquell mateix any, Jordi Bringué creava la Secció de Cinema de l'A.A.L. Cervantes, a la qual es van integrar els primers afeccionats locals.

L'any següent, el 1950, organitzava el Primer Gran Concurs Local de Guions Cinematogràfics en col·laboració amb la Secció de Cinema Amateur del Centre Excursionista de Catalunya. El jurat, presidit pel prestigiós Delmiro de Caralt (que havia rodat part de *Memmortigo* al Prat) va premiar Fermí Marimón per *La cova del cec* en la categoria lliure, i Agustí Martí per *Prat documental* en la categoria de documental sobre el Prat.

El 31 de gener de 1952 s'estrena al cine Monmari *Prat documental*, realitzada per Jordi Bringué a partir del guió d'Agustí Martí. La pel·lícula, rodada entre el 27 de setembre de 1950 i el 21 de gener de 1952, recull, al llarg de quaranta-cinc minuts, diferents escenes de la vida pratenca. *Prat documental* va obtenir una menció honorífica en el concurs nacional del CEC de l'any 1952.

Com a Secció de Cinema, els amateurs pratencs van realitzar dues obres col·lectives, que van obtenir mencions honorífiques en els concursos del CEC: *Uno entre tantos* (1954) i *Euterpe* (1955).

A partir d'aquest moment, els afeccionats pratencs, superats ja els complexos inicials, van atrevir-se a realitzar obres pròpies. El resultat serà un grapat de pel·lícules que protagonitzen el moment més brillant del cinema local. Aquests autors, que treballaran amb grans dificultats tècniques i econòmiques, seran, al llarg dels anys, els dinamitzadors del moviment amateur, i exerciran un mestratge directe sobre les generacions següents.

Fermí Marimón, que tractarà diversos gèneres, destaca sobretot per les innovacions tècniques a les seves pel·lícules. Cineista inquiet, la seva aportació més important és en el camp de l'animació on *Ballet burlón* es convertirà en referència obligada en tots els estudis sobre cinema amateur.

En el camp de l'animació cal destacar també Àngel García, dibuixant de prestigi, col·laborador en films professionals, i que, al marge de l'obra pròpia, ha treballat en diverses ocasions amb Marimón.

Jordi Bringué és autor de nombroses cintes d'argument, que tenen gairebé sempre un humor àcid. La seva aportació més important serà, sobretot, la ja esmentada *Prat documental*. D'entre els seus films poden destacar, *La colilla* i *Rafafá el guante negro*.

Manuel Villanova, partint de guions molt ben estructurats, realitza unes interessants pel·lícules d'argument, a algunes de les quals no els falta un cert aire neorealista. Cal destacar *La carraca*, *Una magnífica levita* i *La receta*.

Finalment cal esmentar les pel·lícules de Josep Rosell Itarte, la major part documentals, que malauradament han estat impossibles de localitzar després de la seva mort.

Segona etapa

La segona etapa del moviment amateur al Prat coincideix amb la difusió popular del cinema domèstic. El cost assequible dels aparells i les facilitats d'ús del super 8 fan que molta gent opti per les pel·lícules, per tal de plasmar els esdeveniments familiars.

L'amateurisme, que en els darrers anys semblava endormiscat, cobra un nou impuls. Primer des de la mateixa Cervantes i, després, quan aquesta entitat desapareix, a través de la Secció de Cinema vinculada al Patronat de Cultura i Esports de l'Ajuntament.

L'element dinamitzador d'aquesta nova etapa serà, sobretot, l'organització de concursos locals que, més tard, seran comarcals i nacionals. El primer concurs local va tenir lloc l'any 1971 i es van arribar a convocar dotze edicions fins a l'any 1986, en que se celebrà el darrer. El concurs comarcal es convocà en tres ocasions (1976, 1982 i 1983) i el nacional tres més (1977, 1979 i 1980). En aquest període es van fer altres convocatòries amb temàtiques o condicions més restrictives (autors novells, pel·lícules de super 8, pel·lícules d'humor, etc.).

Els concursos mantindran les divisions tradicionals en gèneres: documental, argument i fantasia. Però cada cop s'hi aniran afegint noves categories: premi especial tema local, debutants, etc.

Aquesta proliferació de categories i de concursos s'explica per la relació premi-estímul. Els organitzadors, conscients d'aquest fet, intenten aconseguir que ningú no quedi sense premi, per tal de no frustrar cap vocació. Això explica també que, per evitar competències desiguals, els autors més consagrats deixin de participar en les convocatòries locals.

Aquestes bones intencions que, per altra banda, aconsegueixen l'objectiu bàsic de despertar noves afeccions, tenen el perill evident d'acabar premiant pel·lícules sense cap valor, perjudicant, a la llarga, el mateix cinema amateur i l'interès dels espectadors.

La secció de cinema amateur va editar un senzill butlletí, entre els anys 1977 i 1979, que servia de tribuna d'expressió dels autors, oferia un consultori tècnic, informació de premis, etc.

La secció organitzà també sessions de cine-club, amb la presència de destacats cineastes amateurs i amb uns cursos d'iniciació al cinema.

Com a valoració general d'aquesta segona etapa, cal considerar el nombre important d'autors locals, alguns dels quals obtindrien importants èxits en els concursos organitzats per altres entitats

L'any 1978 s'estrena *L'exhibidor*, el primer llargmetratge local. La pel·lícula narra les peripècies d'un petit empresari d'un cinema del Prat. El film va ser dirigit per Fermí Marimón a partir d'un guió propi; Manuel Villanova era l'ajudant de direcció, i els càmeres, Salvador Grau i José Luis Montes. Els papers principals els van interpretar Jordi Portillo i Àngela Jové.

Els anys centrals de la dècada dels setanta seran els de major producció cinematogràfica, i també els de major qualitat de les pel·lícules, mentre que en els darrers anys, la crisi es fa ja evident.

Les característiques comunes d'aquest grup d'autors seran l'ús del super 8, la generalització del color i el predomini del fons musical, ara incorporat directament a les pel·lícules, gràcies a la banda magnètica.

Algunes de les pel·lícules més destacades d'aquesta etapa són: *Ayer y hoy*, *Un miler de goigs de Pau Giralt*, *...y cuando el rostro volvió...*, de Josep Rocamora, *Els gavians*, de Miquel Palau, i *Cásate y...*, de José Luis Montes.

Els darrers anys

Els anys vuitanta són els de l'inici de la fi. La introducció del vídeo és una causa decisiva, però no l'única que explica la desaparició gairebé total del cinema amateur. Cal insistir en el fet, ja apuntat abans, de la decadència interna del cinema, donada la proliferació de pel·lícules d'escàs interès, realitzades sense guions treballats, de baixa qualitat tècnica i que sovint queien en el tòpic de la cinta familiar de vacances. Un altre element a considerar és la crisi que durant aquests anys pateix el moviment associatiu, que aquí només podem apuntar, però que requereix un estudi profund.

Una prova evident de la crisi és la manca de participació en el concurs local, fet que provoca que entre l'any 1981 i el 1986, (data del darrer concurs), només se'n puguin convocar tres.

Les activitats de la Secció de Cinema se centraran, bàsicament, en l'organització de sessions retrospectives, i en la realització de cursos de formació.

Pel que fa als autors, cal destacar el cansament que s'evidencia en molts dels cineistes que fa anys que treballen. Aquest fet, juntament amb necessitats personals, familiars o professionals, els acabarà allunyant del món del cinema amateur.

En els darrers anys de la dècada dels setanta havia destacat, malgrat la crisi, la incorporació de nous autors joves que, gràcies al seu esperit innovador, havien aportat nous elements al cinema amateur.

Una característica general d'aquests autors és que recuperen les pel·lícules d'argument enfront dels documentals que havien predominat en els darrers anys.

D'aquest grup de joves destacarà especialment la parella formada per Joan Marimón i Juanma Palma que, a partir de guions originals i treballats, expliquen històries complexes i imaginatives. El conjunt de la seva obra es pot considerar com una de les millors aportacions pratenques, en el camp argumental, al cinema amateur.

D'altres noms destacats en aquesta etapa són: Jordi Sánchez, Agustí Casas, Joan Sarrà, Josep Vilella i Jaume Ridaura.

Actualment, quan ha desaparegut l'activitat amateur, alguns dels afeccionats han passat al camp professional.

Com a cloenda, cal fer esment especial, per l'esforç que suposà i la qualitat aconseguida, de la pel·lícula *Peraustrínia 2004*. Aquest film, el primer llargmetratge en català de dibuixos animats, va ser realitzat totalment per pratencs, alguns d'ells provinents del camp del cinema amateur (direcció: Àngel García, producció: Fermí Marimón, guió: Joan Marimón).